

Etniciteit als handelswaar

(Iedereen wil wel bij een minderheid horen)

“Ze dansen, ze zingen, ze wervelen door de ruimte, gekleed in etnische kostuums.” Het zou zo een aankondiging kunnen zijn van een rondreizend circus. Het is echter het beeld van de etnische minderheden zoals de Chinese overheid die aan buitenstaanders wil laten zien. Maar wat vinden die etnische minderheden zelf van dit beeld? Hoe beleven zij het beleid van de Chinese overheid dat op hen is gericht? Een onderzoek onder twee etnische gemeenschappen in Chuxiong, op het platteland van de zuidwestelijke Chinese provincie Yunnan schept meer duidelijkheid.

door Susanne Kamerling

“De bergen zijn hoog en de keizer is ver weg,” citeert de dorpsbewoner van Chahe – een bergdorpje in Chuxiong – een alombekende dichtregel als antwoord op de vraag wat het voor hem betekent om Chinees staatsburger te zijn. Slechts een kwart van de ondervraagden in deze etnische gemeenschap geeft aan zich ‘Chinees’ te voelen, men voelt zich vooral deel uitmaken van de lokale gemeenschap. Toch hangen in sommige lemen en betonnen huizen Chinese symbolen, ondanks de etnische schilderingen aan de buitenkant van de huizen. Posters en beeldjes van Mao zijn niet ongewoon, maar kritiek en wrok over de Culturele Revolutie worden ook zonder schroom geuit. De alom bekende dichtregel zegt in ieder geval veel over Yunnan, een provincie in het meest zuidwestelijke deel van China. Ver weg van het meer stedelijke, welvarende en overwegend Han-gedomineerde oosten, bevinden zich verspreid over deze provincie, 25 van de 56 officieel erkende etnische minderheden, shaoshu minzu in de volksmond. In deze etnisch meest diverse provincie, telt de etnische populatie meer dan 1,4 miljoen mensen, een derde van de totale bevolking. Het afgelegen en bergachtige Yunnan is inderdaad een wereld apart van het noordoosten van het land. Toch wordt het nationale minderhedenbeleid hier uitgevoerd in de vorm van lokale overheidsprojecten. Het ontwikkelingsproject in het dorp streeft naar economische ontwikkeling door middel van etnisch toerisme. De dorpsleider laat me de schilderingen op de huizen zien en leidt me trots naar het onlangs geopende gasthuis. Etniciteit is handelswaar, zo laat ook dit deel van China zien.

Onherbergzame westen

Economische ontwikkeling is sinds de jaren '80 van Deng Xiaoping de belangrijkste pijler van het nationale minderhedenbeleid. De idee is dat dit de beste remedie is tegen sociale onrust en dat het de eenheid en harmonie in het land ten goede

komt. Ook zou het beleid de steeds groter wordende kloof tussen het welvarende, verstedelijkte, overwegend Han-gedomineerde oosten en het veel armere en vaak onherbergzame etnische westen van China moeten overbruggen. Etnische minderheden krijgen door dit beleid allerlei voordelen en prioriteiten, zoals extra financiële steun, prioriteit bij toelatingen tot scholen en universiteiten, training voor lokale etnische leiders en vrijstelling van de eenkindpolitiek. De angst voor sociale onrust, veroorzaakt door ontevreden etnische groepen, is nog altijd groot in China. Het hardhandige militaire optreden van het Chinese leger tegen Tibetaanse opstandelingen eerder dit jaar is daar een duidelijk voorbeeld van. Ook los van de Olympische Spelen is dit de algemene houding van de Chinese overheid ten opzichte van ‘onruststokers’. De stabiliteit en harmonie in de Chinese samenleving stijgt uit boven elk ander belang. Economische ontwikkeling wordt als sleutel gezien om dit te bereiken. Zodra de overwegend arme etnische groepen eenmaal een bepaald welvaartsniveau hebben bereikt, kunnen ze mee in de vaart der volkeren, wordt in Peking gedacht. Moderniteit en welvaart worden synoniem geacht met rust en tevredenheid, ook onder de etnische groepen. De Han-Chinees is hierbij het leidende voorbeeld. In het sociale ontwikkelingsschema dat de Chinese Communistische Partij (CCP) hanteert, worden vijf historische stappen onderscheiden om tot een communistische samenleving te komen. Van het primitieve, slaven-, feodale, en kapitalistische productiemodel, komt men tot de socialistische maatschappij. In deze ladder van menselijke vooruitgang werden in de jaren '50 de etnische minderheden onderaan geplaatst en de Han aan de top van de ontwikkeling. De etnische minderheden moesten de vijf ontwikkelingsstadia nog doorlopen om het niveau van de Han-Chinezen te bereiken. De klassenstrijd zou uiteindelijk etniciteit in zijn geheel overbodig maken. “Waarom hebben we überhaupt etnische

minderheden nodig?” was dan ook de retorische vraag van de vrouw van Mao, lid van de beruchte Bende van Vier. Ook al verwijst de CCP tegenwoordig niet meer direct naar dit ontwikkelings-schema, het stond wel aan de basis van het huidige beleid. Tot op de dag van vandaag worden de Han door velen gezien als modern en geciviliseerd, en de etnische minderheden als primitief en exotisch. Vooral tijdens de radicale maoïstische periode hebben de etnische minderheden dit aan den lijve ondervonden.

Voldoende eten en kleding

Tijdens de Culturele Revolutie werd korte metten gemaakt met religie, cultuur en etniciteit. Dit alles werd gezien als achterlijk en ondergeschikt aan de klassenstrijd. Afrekening met het verleden en vernietiging van cultureel erfgoed waren het gevolg. De inwoners van Chahe en Yulu, twee bergdorpjes in de Chuxiong-prefectuur in Yunnan, kunnen het zich nog levendig herinneren. “De tempel in het dorp is verwoest, schilderingen en andere tradities vernietigd,” zegt een etnische Bai in Yulu. “Het was een zware tijd, we stierven van de honger en hadden maar één kledingstuk voor een heel jaar,” zegt een andere dorpsbewoner. “Vergeleken met toen, hebben we het nu goed. We hebben voldoende te eten, genoeg kleding en we kunnen zelfs onze huizen inrichten.” De etnische Yi in Chahe en de etnische Bai in Yulu zijn het erover eens dat het goed gaat met het China van nu. De wat oudere dorpsbewo- ➤

De Han worden veelal gezien als modern en geciviliseerd, de etnische minderheden als primitief en exotisch

foto: Susanne Kamerling

Etnische groepen hebben weer bestaansrecht, hoewel de overheid bepaalt hoe ze zich moeten gedragen

ners hadden nooit gedacht in hun leven nog zo'n relatieve welvaart mee te maken. "Vergeleken met het land waar jij vandaan komt, Nederland, zijn we arm, maar vergeleken met toen zijn we zoveel beter af," zegt de analfabete oud-dorpsleider van Yulu. De dorpsbewoners zijn zichtbaar trots op de economische groei die China de afgelopen decennia heeft doorgemaakt. Dit vormt ook de reden dat ze minder negatief denken over het van bovenaf opgelegde en soms wat eenzijdige nationale minderhedenbeleid. Ze geven aan hun sociaal-economische positie belangrijker te vinden dan de houding van de Chinese overheid ten opzichte van hun etniciteit en ontwikkeling. De oudere mensen in het dorp dragen vaak nog etnische kledij en spreken de originele taal, maar de jongeren vinden dit vaak niet meer van deze tijd. Alleen op de jaarlijkse etnische feesten en evenementen draagt nog iedereen het traditionele kostuum en wordt er gedanst en gezongen. Meneer Yang, directeur van het cultuurinstituut van de etnische Bai-gemeenschap in Yulu, meent dat de Bai-etniciteit in sommige andere streken veel sterker is. "Hier in Yulu raken we 'gehaniliseerd'; we doen de dingen steeds meer zoals de Han het doen. Met de schilderijen die we aanbrenge in het kader van het ontwikkelingsproject in het dorp, proberen we onze cultuur te laten zien en de Bai-etniciteit te laten herleven." Dertig jaar geleden was dit ondenkbaar geweest.

Etnisch toerisme

Begin jaren '80, na de dood van Mao, versoepelde het beleid ten opzichte van minderheden. Hun rechten werden opnieuw verankerd in de grondwet van 1982, en er werd officieel erkend dat etniciteit al langer bestond dan de klassenstrijd en ook nooit geheel zou verdwijnen. Etnische groepen kregen weer bestaansrecht, alhoewel ze zich dienden te gedragen zoals de Chinese overheid dat van hen verwachtte. Ze mochten de rijkheid en veelzijdigheid van hun cultuur tonen, als ze maar tegelijkertijd aangaven

blij te zijn deel uit te maken van de Chinese natie. Mensen die rondreizen door China, ontkomen niet aan het beeld dat de Chinese overheid wil tentoonspreiden: het beeld van lachende, dansende en zingende minderheden, gekleed in etnische gewaden, die er soms exotische huwelijksrituelen op na houden. Themaparken, folkloristische exposities in musea, clichématige optredens (overigens regelmatig uitgevoerd door Han-Chinezen), ze zijn niet moeilijk te vinden in Yunnan en andere (zuid)westelijke provincies. Gelukkige mensen, die vooral dankbaar zijn deel uit te maken van het moederland, is het beeld dat China aan de wereld wil laten zien. Tegelijkertijd dringt het gevoel zich op dat authenticiteit hier ver te zoeken is en dat de minderheden zelf weinig te zeggen hebben over de manier waarop ze worden gerepresenteerd. Een verklaring voor deze houding van de Chinese overheid wordt gezocht in de zeer lucratieve en groeiende toeristenindustrie. Naast de buitenlandse interesse, zijn het vooral de Han-Chinezen uit het welvarende oosten die geïnteresseerd zijn in de etnische groepen. Het toerisme in China wordt gekoppeld aan het ontwikkelingsbeleid ten opzichte van etnische minderheden. Etniciteit fungeert als bron van inkomsten, maar ook als symbolisch kapitaal. Volgens critici wil de overheid echter een stereotiep beeld van de minderheden neerzetten om daarmee een tegenstelling te creëren met het beeld van de Han-meerderheid in China. Met andere woorden: het primitieve en exotische beeld van de minderheden wordt volgens hen misbruikt om de identiteit van de Han-meerderheid vast te stellen. De kerncultuur van China wordt hierdoor versterkt. De vertegenwoordiging van etnische minderheden in het publieke leven wordt hoe dan ook in sterke mate bepaald door de Chinese overheid, die daarmee een middel heeft om etnisch bewustzijn te sturen en controleren.

>

Etnisch toerisme, ook in de meer kleinschalige en onschuldige vorm van lokale ontwikkelingsprojecten als in Chahe en Yulu, komt hierdoor in een ander daglicht te staan.

Tevreden dorpelingen

De dorpsbewoners van Chahe en Yulu zijn in het algemeen positief over de algehele economische groei en het gewijzigde beleid ten opzichte van minderheden. Toch zien ze ook schaduwkanten aan het lokale ontwikkelingsproject van de overheid. Het doel van dit project is de algehele ontwikkeling van de etnische dorpen door middel van toeristische activiteiten. De aanleg van wegen en basisfaciliteiten zou dit doel moeten ondersteunen. De dorpelingen vinden het effect van etnisch toerisme op de ontwikkeling van hun dorp echter beperkt. De mensen die verder weg wonen van de doorgaande wegen, zijn niet gebaat bij de nieuwe wegen, openbare faciliteiten en verkoopmogelijkheden van de handgemaakte etnische artikelen. Sommige mensen in Chahe praten zelfs van corruptie van het lokale dorpscomité bij de uitvoering van het project: “Waar is het geld dat ik als compensatie zou krijgen voor het inleveren van land?” klaagt een dorpsbewoner van Chahe herhaaldelijk. “Het staat allemaal op de bankrekening van het dorpscomité,” is zijn conclusie. Bijna niemand herkent zich in de manier waarop hun etniciteit wordt tentoongespreid door middel van bijvoorbeeld schilderingen op de huizen in het dorp. Toch is het merendeel van de dorpsbewoners blij met hun representatie in het lokale ontwikkelingsproject. Als redenen hiervoor noemen de dorpelingen het genereren van inkomen en de waarde van culturele uitwisseling. Andere dorpelingen staan onverschillig tegenover het etnisch toerisme. Ze zijn tevreden zolang ze er voordeel bij hebben. De handel in het product ‘eticiteit’ verbetert hun sociaal-economische positie en dat is voor de meesten belangrijker dan de manier waarop hun etniciteit wordt

tentoongespreid. Het feit dat de etniciteit van de Yi in Chahe en de Bai in Yulu überhaupt deel uitmaakt van het (lokale) publieke leven, stemt de dorpelingen tevreden. “Als ik naar de lokale markt ga en mensen vertel dat ik uit Chahe kom, kennen mensen mijn dorp van de advertenties. Dat maakt me trots,” zegt een van de dorpsbewoners van Chahe.

Kunstmatige constructie

De tempels zijn verwoest, de etnische taal is aan het verdwijnen en de jongeren dragen vaak geen traditionele kleding meer. De etniciteit van de dorpsgemeenschappen Chahe en Yulu is aan het vervagen op de incidentele tradities en feesten na. Het overheidsbeleid is erop gericht de folklore in stand te houden door middel van etnisch toerisme. Hierdoor vindt een herleving van etniciteit plaats die in grote delen van China is te zien. De vraag dringt zich echter op of dit niet zal leiden tot een kunstmatige constructie. Wat bedoeld was als een middel tot integratie, is een middel geworden om etniciteit te laten herleven. De originele intenties van de Chinese Communistische Partij om etnische groepen op te laten gaan in het grotere geheel, is paradoxaal genoeg uitgesproken in het bevorderen van de aparte status die minderheden in de huidige Chinese samenleving innemen. Etniciteit kan voordelen opleveren, weten ook de dorpsbewoners van Chahe en Yulu en dat maakt het tot een belangrijk middel om hun positie te verbeteren. Het risico bestaat dat dit op langere termijn leidt tot een vertegenwoordiging van etnische minderheden in China, die geheel losstaat van de belevingswereld en realiteit waarin de etnische groepen zelf leven. 友

Susanne Kamerling is politicoloog en sociaal geograaf, en heeft in het najaar 2007 onderzoek gedaan naar etnische minderheden in Yunnan. Ze is momenteel werkzaam bij Instituut Clingendael.